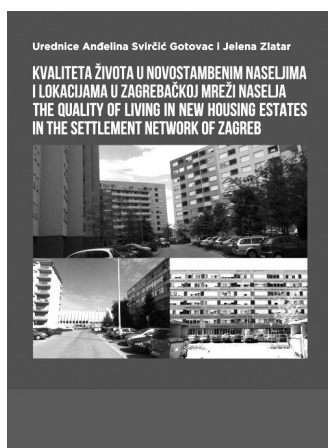

Anđelina Svirčić Gotovac, Jelena Zlatar (ur.)

Kvaliteta života u novostambenim naseljima i lokacijama u zagrebačkoj mreži naselja = The Quality of Living in New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2015., 191 str.

Knjiga *Kvaliteta života u novostambenim naseljima i lokacijama u zagrebačkoj mreži naselja = The Quality of Living in New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb* napisana je u sklopu istoimenoga projekta, koji su financirali Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta Republike Hrvatske te Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (IDIZ). Nastala je na temelju terenskoga istraživanja provedenoga 2014. godine te predstavlja kontinuitet istraživanja kvalitete života u Zagrebu kojim se stručnjaci IDIZ-a bave već gotovo pedeset godina.

Knjiga se sastoji od predgovora voditeljice istraživanja dr. Svirčić Gotovac te od ukupno pet poglavlja.

Prva su tri poglavlja napisana na engleskome, a posljednja dva na hrvatskome jeziku. Knjiga u prilogu sadrži i fotografije istraživanih zagrebačkih naselja. Prvo poglavlje naziva je identičnog nazivu knjige, a potpisuje ga dr. Svirčić Gotovac, koja je ujedno autorica drugog poglavlja s nazivom „New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb – Community Infrastructure“. Autorica trećeg poglavlja pod nazivom „The Quality of Housing at the Subjective Level: Aesthetic and Ecological Aspects of the Neighbourhood and Citizen Participation“ je dr. Zlatar. Četvrto poglavlje ima naziv „Kvaliteta života i tranzicija: Sociološka rekonstrukcija na primjeru Zagreba“, a potpisuje ga Branimir Krištofić. Posljednje, peto poglavlje nosi naziv „Novi Jelkovec ili Sopnica-Jelkovec kao primjer POS-ovog naselja“, a potpisuju ga obje urednice knjige.

U prvom poglavlju, autorice Anđeline Svirčić Gotovac („The Quality of Living in New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb“) nudi se širok teorijski pregled tematike kroz prikaz relevantnih istraživanja kvalitete života u Zagrebu u prethodnim desetljećima, koja su mahom provodili stručnjaci IDIZ-a. Autorica na-

vodi značajne razlike između prvog (1990-e) i drugog (prve godine 21. stoljeća) dijela tranzicijskog perioda razvoja Zagreba, pri čemu ističe da je drugi dio ostavio značajnije, vidljivije i dalekosežnije posljedice na izgled i kvalitetu života u gradu i njegovoj užoj okolici. Velike promjene u tranzicijskim gradovima pa tako i u Zagrebu, ističe autorica, posljedica su sve značajnije uloge novih i sve moćnijih društvenih i urbanih aktera. Prije svega to se odnosi na ulogu ekonomskih (investitori i *developer*) i političkih aktera (gradske vlasti). Ekonomski i politički akteri često stavljaju vlastite interese i kratkoročne ciljeve ispred svega drugoga, što rezultira negativnim utjecajima na razvoj grada i kvalitetu života većine njegovih stanovnika.

U smislu stanovanja promjene su povezane s procesima suburbanizacije i decentralizacije Zagreba i njegove okolice, koji su promijenili izgled, smjer razvoja i samo poimanje koncepta grada. Od 2000. godine naovamo izgrađen je niz novih stambenih zgrada (i u starim i u novim naseljima) bez kontrole i stručnog urbanog i prostornog planiranja. U periodu tranzicije i rasta tržišne ekonomije prostor je postao vrijedan resurs, pa je brza gradnja donijela investitorima (ekonomskim akterima) velike i brze profite. Pojednostavljeno, ekonomski su akteri, u simbiozi s političkima, brzo i učinkovito „razvili grad“ pretvarajući javne u stambene i komercijalne prostore.

U nastavku poglavlja opisuje se metodološki okvir i rezultati provedenoga istraživanja. Istraživanje je provedeno 2014. godine na 308 domaćinstava u novostambenim naseljima u zagrebačkoj mreži naselja, a istraživani su aspekti kvalitete života. Uz rast i razvoj grada u tom se razdoblju bilježe i pozitivni sociodemografski trendovi. Takvi pozitivni trendovi, međutim, ne donose sa sobom uvijek i poboljšanje kvalitete života. Naprotiv, rezultati provedenoga istraživanja pokazuju da kvaliteta života u razdoblju od 2004. do 2014. godine nije rasla nego je stagnirala, a u nekim se segmentima čak i smanjila (npr. povećali su se režijski troškovi kućanstava). Što se kvalitete stanovanja u promatranim naseljima tiče, ispitanici su ipak uglavnom zadovoljni vlastitim stambenim prostorima, što je logično s obzirom na to da se radi o relativno novim objektima. Ispitanici, s druge strane, uglavnom smatraju da imaju nedovoljno javnih prostora kao što su parkovi, igrališta, vrtići i škole, što je problem povezan s neuspjehom ekonomskog modela javno-privatnih partnerstava u izgradnji novih stambenih naselja. Naime investitori su u zadnjem desetljeću zanemarili javnu dimenziju takvih investicija i koncentrirali se na vlastiti profit.

Drugo poglavlje, također autorice Anđeline Svirčić Gotovac („*New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb – Community Infrastructure*“) sadržajno se naslanja na prvo, s tim što se u njemu naglasak više stavlja na analizu opreme kućanstava te dostupne usluge i infrastrukturu naselja. Promjene u stambenim naseljima stavljaju se u kontekst hrvatske tranzicije od početka 1990-ih naovamo. Proces tranzicije u Zagrebu, ali i cijeloj Hrvatskoj obilježila je privatizacija i novi, tržišni model stambenog zbrinjavanja. Zbivanja u 90-ima usto su bila značajno obilježena i Domovinskim ratom. Nakon 2000. godine dolazi do velikog povećanja izgradnje novih stambenih naselja u Zagrebu i njegovoj mreži naselja (Zaprešić, Samobor, Velika Gorica). Budući da je izgradnja većinom bila u rukama privatnih investitora, došlo je do značajnih promjena na tržištu nekretnina – od prijašnjeg manjka stambenih jedinica brzo je došlo do njihova viška, pri čemu su novi stanovi bili uglavnom ekonomski nepristupačni široj populaciji.

Rezultati istraživanja među stanovnicima novih zgrada u zagrebačkoj mreži naselja donose raznovrsne rezultate. Većina ispitanika zadovoljnija je opremom i kvalitetom kućanstava nego dostupnošću i ponudom javnih sadržaja u svojim naseljima. Najveći stupanj zadovoljstva javnim sadržajima iskazuju stanovnici Zaprešića. Generalno, stanovnici gradova satelita (Zaprešić, Velika Gorica) zadovoljniji su od stanovnika Zagreba u pogledu dostupnosti javnih sadržaja, što se poklapa s idejom suburbanizacije, koja kaže da ljudi sele iz gradova na njihovu periferiju upravo zbog podizanja kvalitete života. Iznimka je po ovom pitanju Samobor, koji je po svim parametrima javne infrastrukture i sadržaja dobio najlošije ocjene, iako je percipiran kao atraktivno mjesto za stanovanje. Zaključno se u poglavlju ističe da kvaliteta života u novim stambenim naseljima u Zagrebu, suprotno očekivanjima, nije porasla u odnosu na predtranzicijski period i prvu dekadu tranzicije. Naprotiv, u nekim se aspektima čak i smanjila.

Treće poglavlje, autorice Jelene Zlatar, („*The Quality of Housing at the Subjective Level: Aesthetic and Ecological Aspects of the Neighbourhood and Citizen Participation*“) fokusira se na subjektivnu dimenziju kvalitete života te estetske i ekološke komponente infrastrukture novostambenih naselja. Dodatno, to poglavlje tematizira i stupanj sudjelovanja stanovnika u procesima donošenja odluka o vlastitim naseljima. Kvaliteta života izrazito je složen koncept, mnogi ga autori istražuju, a sastoji se od više komponenti, kao što su kvaliteta stanovanja, radni uvjeti, prehrana i zdravlje, obrazovanje, prijevoz i transport. Ovaj se rad primarno fokusira na kvalitetu stanovanja.

Provedeno istraživanje dokazalo je predviđanja (hipoteze) autorice: poremećena ravnoteža moći među akterima u javnom prostoru rezultira smanjenjem percepcije kvalitete života u novostambenim naseljima. Suvremeno urbano planiranje u Zagrebu ne uzima u obzir stavove građana, nego je u velikoj mjeri podložno ekonomskim i političkim interesima. No ipak valja naglasiti da je, sukladno hipotezama istraživanja, ukupno zadovoljstvo kvalitetom života stanovnika novih naselja uglavnom iznadprosječno. Ispitanici su nadprosječno zadovoljni estetskim i ekološkim aspektima svojih novih naselja, iako notiraju probleme kao što su premala udaljenost između novoizgrađenih zgrada, loša kvaliteta vode i/ili prevelika buka u stanovima.

Drugi važan istraženi aspekt u ovom poglavlju jest participacija građana u odlučivanju o kvaliteti vlastitog življenja, odnosno društvena dimenzija održivoga razvoja. Rezultati su pokazali da većina građana ne sudjeluje u odlučivanju o vlastitim naseljima, a pritom je i ukupna aktivnost zajednice gotovo zanemariva. Dobiveni rezultati nisu se poklopili s hipotezama autorice. Nedovoljna uključenost građana u odlučivanje upućuje na nemogućnost uspjeha građanskih inicijativa u novonastalim lokalnim sredinama. Iako je u nekima od promatranih naselja bilo određenih aktivnosti koje su pozivale građane na sudjelovanje, radilo se uglavnom o jednosmjernoj komunikaciji, odnosno o informiranju građana o tome što se u naseljima planira izgraditi. Istovremeno, sva istraživanja kvalitete života upućuju na to da je informiranost i aktivno sudjelovanje građana u odlučivanju o vlastitim naseljima generator zadovoljstva kvalitetom života.

Što se istraživanih lokaliteta tiče, istraživanje je pokazalo da su građani Zaprešića u prosjeku zadovoljniji od ostalih po pitanju estetike vlastitih naselja, dok građani Samobora visoko vrednuju ekološku dimenziju svojih naselja. Ti nalazi, zaključuje autorica, upućuju na nužnost dodatnih istraživanja, ali i novih, primjerenijih urbanističkih politika u promatranim naseljima.

Četvrto poglavlje, autora Branimira Krištofića u prvom dijelu tematizira povijesni kontekst razvoja tranzicijskih gradova i temeljito prikazuje njihov razvoj u posljednjih nekoliko desetljeća, uzimajući pritom u obzir i simboličke i političke konotacije promatranih povijesnih momenata. Autor nadalje opisuje razlike u poimanju koncepta kvalitete života između „američke“ i „skandinavske“ škole i to stavlja u kontekst različitog poimanja onoga što kvalitetan život uistinu jest. Autor potom prezentira rezultate Gallupova istraživanja kvalitete života, koje je Hrvatsku smjestilo među deset najgorih zemalja svijeta. Krištofić pažljivom analizom rezultata istraživanja pobija tezu da je Hrvatska među deset najlošijih te ističe da je u većini parametara Hrvatska bliža boljoj polovici promatranih zemalja. Taj primjer poslužio je autoru za poentiranje da istraživanja kvalitete života, nažalost, nisu ujednačena i ne mogu se uvijek znanstveno komparirati.

U drugom dijelu poglavlja autor tematizira brze promjene u načinu života i posljedne promjene u načinu mjerenja njegove kvalitete. Dajući primjere iz prijašnjih IDIZ-ovih istraživanja u kojima su indikatori visoke kvalitete života bili posjedovanje telefona, televizora u boji i/ili automobila, autor adresira pitanja brzih tranzicija u suvremenim društvima pa tako i u gradu Zagrebu i njegovoj aglomeraciji. Članak zaključuje tezom da, usprkos velikoj važnosti kontinuiranog praćenja kvalitete života, rezultati takvih istraživanja često mogu više zbunjivati nego razotkrivati zbog brzine i kompleksnosti društvenih procesa.

Peto i posljednje poglavlje zajednički su napisale autorice Anđelina Svirčić Gotovac i Jelena Zlatar i svojevrсна je studija slučaja o novom naselju u zagrebačkoj mreži naselja; naselju koje je po mnogočemu specifično. Radi se o naselju Sopnica-Jelkovec, koje je unazad nekoliko godina bilo vrlo česta tema različitih medijskih rubrika. Autorice su se u koštac s istraživanjem tog naselja uhvatile upravo zbog njegove specifičnosti koja se očituje u tome da, iako novo, naselje od nastanka ima nisku razinu atraktivnosti i izrazito negativnu percepciju u javnosti. Usprkos negativnoj javnoj slici nalazi istraživanja upozoravaju da je to naselje sve atraktivnije i da, zahvaljujući dobroj lokalnoj infrastrukturi i sve većem broju javnih sadržaja, postaje sve atraktivnije mjesto za život, posebno mladim obiteljima.

U poglavlju se tematizira i fenomen socijalnog stanovanja i njegova pojavnost u suvremenoj Hrvatskoj, gdje se pojavilo oko 2000. godine pojavom poticajne stano-gradnje (POS-ovi stanovi).

Istraživanje u Jelkovcu (studija slučaja) provedeno je putem intervjua sa stanovnicima naselja, ali i sa stručnjacima i pritom su dobiveni mnogi interesantni, pa čak i neočekivani rezultati. U naselju Sopnica-Jelkovec, prema rezultatima ovoga istraživanja, obitava značajan broj stanara koji su zadovoljni kvalitetom života i činjeni-

com da su baš u tom naselju riješili svoje stambeno pitanje. Model javno-najamnog stanovanja privukao je u naselje mnoge mlade obitelji. Aspekti kojima su zadovoljni su: funkcionalnost i veličina stanova, javna infrastruktura i opremljenost naselja te njegove ekološke i estetske komponente. S druge strane, stanovnici su (dijelom) nezadovoljni građevinskom kvalitetom stanova, dislociranošću naselja i njegovom (trajno) negativnom percepcijom u javnosti.

Zaključno se može reći da knjiga nudi koherentan i obuhvatan prikaz kvalitete života u Zagrebu i njegovoj aglomeraciji, otvara, promišlja i tematizira mnoga pitanja od vitalnoga značaja za razvoj i opstanak grada i urbanog načina stanovanja te nudi okvir za mnoga buduća istraživanja o kvaliteti života u Zagrebu, ali i cijeloj Hrvatskoj.

Ivan Perkov

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu